

POSUDEK VEDOUCÍHO PRÁCE

Daniel Hájek: *A comparison of selected anthropological theories in view of their pragmatic value*
FF UK
Ústav etnologie, Praha 2016, ss. 123.

Zdá se mi nesporné, že dílo je neobvyklé jak svým původním záměrem, tak i jeho vypracováním. Slovem, téma, jež předkládá diplomová práce Daniela Hájka, jeví známky originality, nápaditosti. Jen malá technická poznámka: přibližovat dílo Daniela Hájka budu pochopitelně průběžně, a - to zdůrazňuji - včetně možných námitek či spíše námětů. Tak název sám není, jak se mi zdá, úplně zdařilý: výraz „vybrané“ působí trochu svévolně; snad by stačilo říci: „Pragmatické hodnoty: funkcionalismus versus interpretační antropologie“; samozřejmě v hlubší rovině o to nejde: jde přece – řečeno s autorem – o praktický dosah dvou známých teorií kulturní antropologie, o reálnější důsledky pro terénní výzkum. Jak byly teorie promítnuty v etnografických monografiích: Hájek vybral Nuery Evanse-Pritcharda a Negaru Clifforda Geertze. S tím, že jde o díla vyvrálá se zaměřením na politické instituce. Dodám, což nijak nepřekvapuje, že se autor zřiká hodnotících postojů. Kapitola o motivaci vlastně sugeruje dvojí hodnotu Hájkovy arcidíla: přiblížení vlastní teorie per se příslušných autorů a prozkoumání praktické stránky uvedených teorií. Co je na první pohled zcela zjevné, pro Hájka příznačné, to je vysoký stupeň analytičnosti. Možná to souvisí s určitou „mozaikovitostí“, projevující se se v apendixových kapitolkách (viz first draft; comparison a classification bych možná dal do větší blízkosti; function – a few additions; an appendix of a sort, some additions či nakonec vztah kultury jako program, kultury jako text a hermeneutika kultury bych navrhol začlenit do vyššího celku?). Nepočítám-li úvod, je první část (označená jako „2“) docela organicky věnována učení Radcliffea-Browna. Z poměrně rozsáhlého přiblížení bych vytkl popis kontextu a Hájkovu formulování vyhranění Radcliffea-Browna vůči Bronislawu Malinowskému, což je sice dosti známá kapitola dějin funkcionalismu, ale autor ji dokázal shrnout velice výstižně. Tradičně se mluví o funkcionalismu, a tak je asi vhodné vytknout pojem funkce/pojetí funkce, nebo spíše její kolísání ve smyslu vymezenosti; je zajímavé, že Ernest Nagel ve své kdysi slavné *Struktuře vědy* (XIV/2) věnoval také pozornost britskému antropologickému funkcionalismu, aniž propadl velkému nadšení. Následuje aplikace, první klíčový moment směřování Hájkovy díka. Podtrhl bych spíše k závěrům směřující výroky (Some conclusions, možná by stačilo říci Conclusions?). Tak především k hojnému užití výrazu funkce, jistě lze souhlasit s již naznačeným kolísáním až po matematické pojení. Zmíněný Nagel uvádí šest významů. Rovněž výstižné chápání pojmu value (strana 52), ale důležitější je pravděpodobně zmínka o koloniálním kontextu, vracující se v samém závěru; dle mého názoru je dobré rozlišit mezi perspektivou externalistickou a internalistickou. Mluví se o změně, již se jak funkcionalisté, tak Malinowski tu a tam dotkli; přece chtěli také vychovávat koloniální úředníky? Jádrem výsledných úvah autora jsou však otázky typu adjustment a interdependence; jak zjišťuje Hájek: konsistence kulturních rysů či jejich funkcionální spjatost (strana 58) je problematičtější, než by se snad mohlo zdát z abstraktní roviny. Určitě se nekoná „inferenční struktura“. Dovolím si připomenout dávný výrok profesora Skaličky o naivitě raných pražských strukturalistů ve smyslu teleologického vybalancování jazyka. Oddíl 3 počíná rozsáhlým rozbohem interpretativní antropologie Clifforda Geertze; zdá se mi, že je proveden virtuosně, uvádí řadu kritických pochybností pro Hájka typických, ale nejsem si jist, jestli je to podstatné. Sdílím autorovu úctu či obdiv ke Geertzově rétorice, volněji ke Geertzově literární figuraci; je jasné, že nacházíme směřování či charakteristiky, odkazující na tradici instaurovanou Geisteswissenschaften a na „literary turn“. Nelze pochybovat o Geertzově sblížení s literární vědou, ale

pozor: teoretická poetika či literární vědy zdaleka není jednotná oblast, ale idiografismus je v leckterém ohledu nápadný; extrémem je možná Formanalytische Schule zastoupená Emilem Staigerem, zůstanu však raději u Hájkovy charakteristiky ze strany 63: „His writing is ... evocative (jak hlásal S. A. Tyler: ne reprezentace, nýbrž evokace), suggestive and full of metaphors and analogies, which makes it pleasure to read...“ Takže příjemná beletristická antropologie? Myslím na Mythologiques C. Lévi-Strausse. Zdá se mi v této souvislosti vhodné připomenout Hájkovo téma verifikace (strana 77 a následující), jež vytýká tři momenty: nezájem (rozumí se Geertzův) o verifikace, výslovné odmítání „going native“ a odlišnost antropologovy interpretace od té, již by mohli formulovat sami aktéři (opět vkládám: S. A. Tyler, jenž hlásal něco na způsob synoptických evangelií, paralelu etnografizujícího a etnografizovaného). Neřekl bych, že Geertzova teorie „fails“, neboť o verifikace nejde. Snad bych mohl odkázat na možnost re-studie, v níž byla spatřována jakási etnologická verifikace. Což to nezapadá do profilu antropologické postmoderny?

Slovem, Geisteswissenschaft a její vztah ke koncepcím a generalizacím. Výrazy jako experience-near jsou pojmy spíše upozorňujícími na hermeneutiku, méně na komparatismus takového G. P. Murdocka. Shrnuji: ať se dívám na Geertzovu teorii jakkoliv, nelze jí upřít inspirativnost,

Zbývá, asi jen stručné přiblížení, Geertzovy Negary, druhého klíčového prvku Hájkova diplomové práce Spěchám dodat, že Hájek dokázal brilantně uchopit toto dosti rozevláté dílo, nějakou verzi balijské historie; vskutku to uchopení, pokud to mohu posoudit velmi všestranně, „multiplex“. Vytкну alespoň spektakulárnost; hodnocení Geertzova „ilustrativního“ postupu. Co je asi metodicky nejdůležitější, to je patrně konstatace sblížení funkcionalistických zřetelů s přístupy interpretativními. Potud jen několik poznámek, pouhé ozvěny Hájkova rozboru, k němuž se můžeme při obhajově vrátit, rozboru, který vyústí ve zjištění, že jsou to spíše výsledky, méně cesta k nim. Jeden z recenzentů Negary dokonce napsal, že dílo trpí manýrovitostí, jež příliš často vede pozornost k autorovi, nikoli k jeho subjektu. Že by placebo Thomasova teorému, ale kritika hydraulické civilizace nemusí být zbytečná. V každém případě Hájek kopně zjištěním, že dílo Geertze přesahuje „narrow local area“. Za debatu by určitě stály otázky balijské historiografie, pokud existují. Možná poněkud uvolněny od asijského výrobního způsobu. Je však patrně zbytečné hledat v Negaře pravdu historie?

Hájkovy závěry jsou nejen resumováním dosaženého, nýbrž i reflexí. Neb: ne vše je tvarováno teorií; jak řečeno: inferenční struktura se nekoná; vlastně proč? Mythologiques nebo Negara: koneckonců exotická lektura; jen inspirace, viz Mythologiques a ontological turn spjatý primárně s Viveirosem de Castro. Není „paradigma“, není „Grundlagenstabilität“, jak to nazývá konstruktivista Peter Finke. To jsme však vždy tušili nebo dokonce věděli a Daniel Hájek to prokázal povýtce analyticky. Končím.

Hájkovo dílo jednoznačně doporučuji k obhajobě s hodnocením „výborně“ a navrhuji uznat je jako dílo PhDr.

Doc. PhDr. František Vrhel, Csc.
Ústav etnologie FF UK

30. 8. 16.